

Ба 81237

Чаму-ж ты
майгыш Кабета
селянская?

Ба 81234

З. КНИГ. И. ДУШОУСНАГА.
Ex libris X. DUBBUSKANA.

Чаму-ж ты маўчыш кабета селянская?

РЫГОР Ш.

1921

БЯРЭСЦЬЦЕ.

1924 г.

Б. М. М. М.

22. 4. 2009

Za pozwoleniem cenzury wojskowej
Друкарня Жыцкага.

~~Б 28185 б~~

Да цябе жанчына селянская, да цябе
працаўніца вясковая — зьвертаюся з гэ-
тым балючым пытаньнем!

І таму зьвертаюся да цябе, што калі
ты загаворыш, дык я пачую самыя шчы-
рыя, самыя найпатрабнейшыя пажаданьні
аб лепшай долі селянскай.

Бо калі ты—маці і дачка беларускай
вёскі — адчыніш вусны свае і прамовіш
моцна і голасна:

— „Нас, жанок вясковых заўжды
трымалі ў цемнаце, ў працы бязупыннай
і ніколі не давалі гаварыць аб долі на-
шай жаночай...

Але хоць вусны нашы былі зачынены,
дык зато нашы вочы адкрыты! Мы ўсё
ўбачылі і ўсё зразумелі!... Зразумелі, што
не палепшыцца доля наша жаночая, па-
куль не палепшыцца агульна наша се-
лянская доля. Зразумелі, што беларуская
селянская доля палепшыцца толькі тады,

№ 812375

калі беларускі народ будзе вольным і незалежным.

Палепшыцца доля, калі спынюць і адкінуць польскую панскую апеку над беларускай вёскай.

Палепшыцца, калі ня будзе ўжо на Беларусі панскіх вялізарных ніў, на якіх згублена столькі сіл і здароўя нашага і нашых мужоў і дзяцей.

Зразумелі, што мы ў цярпеньнях страшэнных родзім дзяцей і столькі кладземо сіл і здароўя на выхову гэтых дзяцей,—як быццам не дзеля таго, каб ўзгадаваць вольных сыноў Беларусі, падмогу і ўцеху на старасьць, але каб успаіць і выкарміць пакорных парабкаў на панскі двор або каб гэтыя паны пагналі іх у жаўнеры і прымусілі ваяваць, калечыцца і паміраць, абараняючы панскае дабро, здабытае нашай жа працай...

Даволі гэтага зьдзеку над душой і цярпеньнем беларускай жанкі—маткі!

Даволі гвалту і над нашай агульнай маткай—Беларусьсю! Ня трэба нам гвалтам накіданай злыднай мачахі—Польшчы

і яе пасынкаў—польскіх паноў! Мы, маткі беларускіх сыноў—ўсіх іх падыймем і самі будзем змагацца за вызваленне нашай Бацькаўшчыны...

Ніхай жыве наша родная маці — Беларусь!

Ніхай жыве наша лепшая жаноцкая доля!!...

Ось, калі-б гэта мне пачуць ад беларускіх жанок вясковых, дык тады мне, старому беларусу, і памерці было-б соладка.

Соладка і лёгка было-б паміраць мне, бо ўміраючы я ведаў-бы, што загаварыла змучаная душа беларускай вёскі і голасу гэтай душы не заглушаць ні польскія нагайкі, ні польскія турмы, ні польскія гарматы.

Паміраючы я пэўны быў-бы, што цяпер ужо наша беларуская вёска пазбавіцца панскай апекі,—а тады палепшыцца доля селянская і разам з ёю доля жаноцкая.

Мо' спытаецца мяне: — „Чы-ж магчыма, каб ад голасу жанок селянскіх

маглі стацца вялікія перамены? Чаму-ж гэта?...”

Таму, што цяпер толькі мужы і сыны вашы змагаюцца за вызваленне нашай Бацькаўшчыны. Толькі на жаль ня ўсе, бо сярод іх ёсць шмат яшчэ несьвядомых у тым, што трэба ўжо сьмела, проста і голасна казаць: „Мы—беларусы, а наша бацькаўшчына—Беларусь.

Ня хочам больш заставацца парабкамі польскіх паноў!

І пакуль сіл нашых хопіць, будзем змагацца супроць іх.

Але ўсе-ж такі сьвядомых селян — змаганьнікаў набярэцца найменш 5 мільёнаў.

А калі ўсе кабеты вясковыя далучацца і пачнуць пасабляць сваім мужам і сынам змагацца — дык тады будзе не 5 мільёнаў, а 10 мільёнаў.

Дзесяць мільёнаў беларускіх змаганьнікаў!...

Гэта-ж такая страшэнная моц, што не ад праўдзівага напору, але толькі ад

таго, што ўсе гэтыя 10 мільёнаў беларусаў голасна крыкнуць:

— „Вон ўсіх польскіх паноў! „^к Ня будземо прылучацца да Польшчы і не аддамо нашай селянскай зямлі!“... — дык ад аднаго гэтага покрыку разсыплюцца ўсе панскія палацы і ўздымецца бура, якая дачыста вымяце з беларускай зямлі ўсіх польскіх прыгнетчыкаў.

Таму, што селянская кабета ўжо будзе ведаць аб праве свайго голасу, будзе хадзіць на селянскія сходы і гаварыць аб жаночых жаданьнях, а калі трэба падтрымліваць сваімі галасамі мужоў сваіх.

Не запамінай беларуская жанчына, што ты [на раўне з мужам маеш права голасу і на ўсіх сходах павінна падаваць свой голас. Ведай, што на жаночы голас усюды і ўсе зьвертаюць больш увагі, больш прыслухоўваюцца, чым да мужчынскіх.

Да мужчынскіх галасоў ўсе ўжо прывыклі, а калі аб якой справе пачуюцца жаночыя галасы і будзе ведама, што ўсе вясковыя жанчыны былі на сходзе і па-

давалі свой голас — тады ўсе звяртаюць увагу, усе прыслухоўваюцца.

Бо ня чуваць было да гэтага часу аб жаночых галасох, аб жаночых сходах селянскіх, аб голасным вымаганьні з боку жанок — лепшай долі сабе.

Скарыстай сваё права голасу і вялікую ўвагу да яго!

Голасна вымагай вызваленьня беларускай зямлі, беларускай вёскі ад польскай панскай апекі, бо калі застанеца тая апека дык ўсё горш будзе рабіцца жаночая доля.

Мо' ёсьць і такія кабеты, якія думаюць, што не так ужо і страшна гэта панская апека, што не так ужо блага жылося і жывецца кабеце вясковай пры панах.

Я думаю, што мала ёсьць гэтых жанок. Яны падобны да нявернага Фамы, які каб уверыць у Хрыста і Яго крыжовыя цяргеньні — ўлажыў пальцы свае ў раны Хрыстовы... Такім кабетам я дапамагу пачуць свае балючыя раны...

Шмат бачыў стары беларус гэтых ран і на душы і на целе жанок селянскіх, але ўспамінаць аба ўсіх нельга, бо сэрца маё старое ня вытрымаець і ад жалю парвецца...

Але крыху — крыху ўспомню.

Успамінаецца мне адна сямейка з чатырма дзяцьмі і маці гэтай сям'і. Старшаму хлопчыку было каля 7—8 гадоў, а самае малое дзіцянё ешчэ хадзіць ня ўмела, поўзала па хаце.

Маці была ціжарная ўжо на 6-м месяцы. Бацька працаваў дзесь з канём—броўны вазіў ў мястэчка, каб зарабіць лішнюю кафейку.

Як цяпер бачу: вечар ціхі ў вёсцы пасьяля доўгага палкага дня.

Гарачая пара жніва. Ў хаце паўцёмна, мух цэлыя хмары жужжаць па кутках... Згаладнеўшыя дзеці сумненька, ціха сядзяць і чакаючы маткі з поля, паглядаюць у ваконца. Самае малое поўзае па падлозе ў бруднай кашульцы і крычыць, крычыць аж ахрыпла...

Ужо цёмна ў хаце, калі уваходзіць маці, ледзьве перасуваючы набракшымі ад ціжарнасьці нагамі. Твар апалены сонцам, валасы выбіліся з пад хусткі, на руках трапачкі — відаць парэзалася сярпом...

Ня глядзючы на дзяцей, якія з піскам кінуліся да яе, не ўважаючы на крык поўзаючага пад нагамі дзіцяці, яна раптам прыпала да кубла з вадой і піла доўга не адрываючыся...

Наглытаўшыся вады яна кладзецца ў ложка, пакрытае бруднымі лахманамі.

Ад знямогі самі зачыняюцца вочы, ня можа ні парухацца, ні слова сказаць хоць чуе, як штурхаюць і плачуць дзеткі просячы есьці.

Так і засыпае ня скідаючы адзежы, не маючы нават моцы каб скінуць хустку з галавы... Засыпае як мёртвая, лежучы неяк невыгодна, амаль ня ўпоперак ложка ціжарным жыватом дагары; а загарэлыя, разтрэсканыя і набракшыя ногі, спаўзьлі з ложка і тырчаць як броўны.

А раніцай аж плачыць яна, так цяжка падняць галаву, так балюча разгінаць плечы, а трэба дзяцей хутчэй карміць і зноў на цэлы дзень, перэмагаючы боль і знямогу йсьці гнуць свой карак, каб зарабіць на панскай ніве яшчэ лішнюю залатоўку...

Гэтага, хто-ж не бачыў? Мо' сьляпы толькі ды глухі ня ведае аб катаржнай долі жаночай...

А вось яшчэ частка маленькая гора жаночага.

Як сягоньня бачу дарогу ад вёскі да мястэчка, па якой насустрэч мне бяжыць кабеціна... І штось на руках у яе.. Здалёк яшчэ я пачуў крык яе жаласны. Падбегла бліжэй... і жах агарнуў мяне.

Бледны твар і адзежа яе запэцкана ў крыві, а на руках закрываўленых трымае змярцьвелае і скрываўленае дзяцё...

Хацеў застанавіць, спытацца што здарылася, куды бяжыць... але дзе там! Не зьвертаючы ўвагі, крычучы пабегла далей... і доўга я глядзеў, як бяжыць няшчасная маці, як віхляюцца ножкі

і ручкі мёртвага яе дзіцяці... і доўга чуваць было страшэнны, поўны нявыноснай жуды матчын крык...

Дайшоўшы да вёскі я даведаўся ад селян, што яна да доктара пабегла. Здарылася так, што пакуль яна капала бульбу на панскім полі сьвіньня загрызла ў хаце яе дзіцянё.

І цяпер нават, калі прыпомню твар і вочы той мацеры, якая бегла па дарозе з акрываўленым дзіцяткам сваім, — палюхаюся думаць аб тым—што тварылася ў душы гэтай маткі...

Давялося мне бачыць ужо ў часе апошняй польскай акупацыі адну маці якую мардавалі польскія легіанеры.

Апавядаючы мне яна плакала і бляднела ад аднаго ўспаміну аб перанесеных муках... Сын гэтай вясковай жанчыны талкуючы сярод сваіх селян неяк сказаў, што палякі доўга не ўтрымаюцца на Беларусі.

Праз два ці тры дні з'явіліся ў начы ў вёску польскія легіанеры і абступілі хату, ў якой жыў той самы дзіцюк. На

шчасьце ён пасьвіў каня ў лесі. Ў хаце была яго матка і брат яго малы. Легіянеры кінуліся да маткі: „Дзе сын?“ Яна чуючы сэрцам небясьпеку — адказала, што не ведае.

„Тут, — апавядала яна — пачаліся мае цярпеньні. Каб прымусіць мяне прызнацца, дзе мой сыноч, ўсе гэты пяць жаўнераў прыставілі стрэльбы да грудзей маіх і кажуць: „Ня выдаш сына — застрэлімо як сабаку“...

Ці-ж ёсьць такая маці, якая сына свайго роднага выдасьць на разстрэл?...

Мярцьвею ад страху, але маўчу..

І пачалі гэтыя каты польскія катаваць мяне: паўкладалі памеж пальцаў патроны, пасьцягалі далоні ланцугамі, закруцілі назад рукі і давай неяк сьцягаць гэтыя ланцугі, так сьцягаць што аж косьці ў пальцах пачалі трашчэць...

Ўсё мацней сьціскаюць каты і ўсё крычаць:

„Кажы, старая сука, дзе сына схавала!“

Крычу, млею ад болі — але не кажу дзе сын. Суседзі зьбегаліся...

Тады жаўнеры зачынілі дзьверы, завесілі вокны і ўсю ноч да раніцы катавалі мяне... Тры разы адлівалі вадой і зноў пачыналі... Я ўжо і стаяць і крычаць не магла, дык лежачую зьвяругі катавалі.

А маленькі хлопчык забіўся ў куток і надрываючы душу маю ўсё крычаў: „Мамачка мая родная!... Мамачку маю пусьціця!!“...

Усю ноч так мучылі нас.

Раніцай жаўнеры выехалі з вёскі.

Зараз-жа я паслала маленькага хлопчыка ў лес да старшага сына — папярэдзіць, каб не вертаўся дамоў і есьці яму паслала.

Праз тры дні зноў у начы ўламаліся ў хату легіанеры.

І зноў укладалі патроны паміж пальцаў, зноў пасьцягалі ланцугамі і пачалі круціць...

Яшчэ тыя раны не загаіліся, а тут зноў...

Млела я, плакала, на каленях прасіла зьлітавацца нада мной... Дык не! — Усю ноч з адпачынкамі на поў гадзіны — ламалі мне пальцы...

А сынчак ўсю ноч крычаў... „Мамачку маю пусьціця!“...

Раніцай я лежала на падлозе як мёртвая, з сінімі рукамі, а легіанеры сабралі суседзяў і казалі ім: „Вы павінны угаварыць гэту падлу, каб прызналася — дзе яе сын, бо мы праз два дні ў апошні раз прыдзем і калі яна не скажыць, — падпалімо ўсю вашу вёску!“...

Яшчэ горшыя мукі душы пачаліся, калі ўся вёска стала прасіць мяне выдаць сына, каб не згубіць усіх, калі сталі на каленях прасіць зьлітавацца над імі..

Божа-ж мой мілы! як ня лопнула маё сэрца?!...

Ў трэці раз прыйшлі легіанеры.

Стала я прад імі, разьдзерла кашулю на грудзёх і крыкнула: „Страляйце мяне, а сына ня выдам!“

Пастаялі, падумалі, пагразіліся, разы тры ўдарылі ў грудзі... і лаючыся, вышлі з хаты.

Так і ня выдала, выратавала сына...

Ось, паглядзіця якія раны на пальцах... і паказала мне свае пакалечаныя рукі... і заплакала...

Пацалаваў я гэтыя сьвятыя рукі, заплакаў разам з ёю і падумаў сабе:

„Ніколі і ніхто ўжо гэтыя рукі не прымусяць працаваць для паноў польскіх і іх наезднікаў...“

Ну, жанкі няверуючыя, можа хочыця яшчэ глыбей усунуць пальцы вашы ў раны мацярынскія? Жадаіце крык крывавы пачуць, каб уверыцца ў цярпеньнях маці селянскай?

Надта балюча мне ўспамінаць... але адзін яшчэ абразок з апошняй вайны, калі польскія паны пхалі свае войскі каб захапіць нашу Беларусь.

Здарылася мне зайсьці ў вайсковы лазарэт, каб спытацца можа ёсьць сярод раненых хто з нашых беларусаў.

У той самы час прывязьлі на фурманцы пакалечаных вясковых трох дзяцей і матку іх. Вёску, з якой прывязьлі іх абстрэлівалі з гармат і ўсе жыхары з дзяцьмі пахаваліся ў ямы, ў скляпы.

Адна бомба трапіла як раз у тую яму, дзе схаваліся — бацька, маці і трое маленькіх дзетак.

Бацьку забіла адразу, а матку і дзяцей страшэнна абпаліла і пакалечыла.

На мейсцы іх крыху забінтавалі і хутчэй ў лазарэт.

Ці-ж можна славамі разказаць — што было калі разьбінтавалі малых дзяцей?!... Асабліва самае малое... годзік або два яму... Як зьнялі скрываўленую вату ўсё цела маленькае заліта крывей, абпалена, вочкі выцеклі, косьці на кволах ручках зламаныя, ручкі — чорныя... страшныя... Хутка — хутка зноў забінтавалі ўсё цельца і галаву і твар — толькі вусны маленькія абпаленыя, каб не за-тхнулася, — заставілі адчыненымі...

Белая жудасная лялька... а з вусначак яе такі ціхі зьнясільны плач і адно толькі слоўка... „маму!... маму!...“

І носіць на руках гэту жудасную ляльку белую, маладзенькая сестра-міласердзя, носіць на пакою, носіць і калышыць і сама так плачыць!...

А вусначкі чорныя, абпаленыя ўсё
крычаць — „маму!... маму!...“

Маці ў той час ужо канала... і можа
ў душы яе змучанай, гэты плач пакале-
чанага дзіцяці — „маму! маму!...“ адбі-
ваўся пытаньнем балючым:

За што? за што?...”

Хто-ж падлічыць, колькі ёсьць у
нашых вёсках матак, якія от ужо шосты
год... успамінаючы аб забітых на вайне
і пахаваных няведама дзе сыночках сваіх,
плачуць і зьвярнуўшы вочы да неба,
пытаюцца: —

„За што? за што?!...“

Часта і з тваіх збалелых грудзей
вырываецца крык:

„І запраўды, за што ў пряцягу
столькіх гадоў калечылі і забівалі нашых
мужоў і сыноў? За што палілі нашыя
вёскі, — руйнавалі нашыя гаспадаркі,
выганялі селян з весак у чужую старонку,
капалі акопы, стралялі і пралівалі кроў?...
Чаму гэта да апошніх дзён беларуская
вёска ня мае супакою?“

Чаму польскія войскі прыйшлі да нас і мучаюць нас, цягнуць з нас ўсякае дабро, а раней прыходзілі немцы і так сама рабілі?

З якой прычыны гэта праклятая вайна?

Чаму йдуць да нас, руйнуюць нашыя вёскі, гвалтуюць і забіваюць селян?...

Мы-ж нікога ня крыўдзілі, мы а ні з кім не хацелі і ня хочым ваяваць?!...“

На гэтыя пытаньні я адкажу вам так: з даўных часаў самыя вядомыя вучоныя людзі сьвету, самыя сьветлыя шчырыя і разумнейшыя з людзей дабіваліся даць адказ на гэтыя пытаньні, ўрэшці рожнымі шляхамі, рожнымі спосабамі і рожнымі думкамі дайшлі да гэткага перакананья:

Ні адзін працоўны народ і асабліва працоўнае селянства ніколі не хацеў і ня хоча ваяваць. Працоўны люд, працоўнае селянства жадало і жадае жыць без вайны, жадало і жадае супакойна працаваць і ўсё далей пасуваць гэтай працай палепшаньне свайго жыцьця. Усе цяготы, ўсе страшэнныя няшчасьця кожнай вайны

адбываюцца за кошт працоўнага народу і таму ён заўжды стаяў і стаіць проціў вайны.

Але яго прымушаюць ваяваць, прымушаюць пад пагрозай сьмерці ісьці ў чужую зямлю, прымушаюць забіваць і паняволіваць іншы працоўны народ.

Хто-ж прымушае? Каму і пашто патрэбна вайна?

Патрэбна тым, якія самі ня йдуць на фронт, патрэбна тым, якія атрымліваюць карысьць ад вайны, патрэбна тым, якія нажываюць багацьця з вайны. Патрэбна вайна — толькі закаранелым, узятым і самым лютым ворагам працоўнага народу.

Гэтымі ворагамі яўляюцца самыя багатыя паны, або, інакш кажучы, капіталісты.

Ось гэтым багачам-капіталістам, каб яшчэ больш павялічыць сваё багацьце, каб больш прыгарнуць ў свае лапы бязкоштнай зямлі і мець большы лік таных працаўнікоў з паняволенага народу яны, — капіталісты, пачынаюць вайну.

Але самі яны не ваююць, самі ня йдуць на фронт, не забіваюць і сваю кроў не праліваюць! Не!

Яны праз сваё золата кіруюць усеі палітыкай, усімі дзяржаўнымі ўстановамі і такім чынам праводзяць мабілізацыі сярод працоўнага люду, гоняць на вайну селянскіх сыноў, каб яны йшлі забіваць іншых селянскіх сыноў, ішлі забіраць землі ад іншага народу на карысьць капіталістам, каб ішлі паняволіваць чужы народ — і зрабіць яго парабкам вялікіх багачоў.

Каб больш зразумела ўсё гэта стала, зьвернем увагу на алошні польскі ваенны паход на Літву і Беларусь.

Польскія багатыя паны, польскія капіталісты, якія маюць вялікія маэнткі ў Літве і Беларусі, ня толькі не адмаўляюцца ад гэтых абшараў чужой зямлі, а нават жадаюць, каб у літоўскага і беларускага селянства тамаль ня ўсю зямлю адабраць, а селян зрабіць парабкамі на сваіх панскіх землях.

Не маючы моцы прыйсьці і адабраць ад селянства зямлю, гэтыя польскія паны-

капіталісты — пасылаюць польскіх жаўнераў, прымусова набраных з польскіх селян, пасылаюць іх заваёвываць літоўскія, і беларускія землі.

Далі паны шмат грошы генералу Жэлігоўскаму і казалі: — „Вядзі войскі у Літву і Беларусь і здабывай нам зямлю..

...Цесна нам ў Польшчы!“

Жэлігоўскі павёў войскі ў Віленшчыну і Горадзеншчыну і хацеў было забраць Ковеншчыну, але літоўцы моцны адпор далі.

Ня польскаму селянству, ня польскаму працоўнаму народу, ня польскім жаўнерам трэба было захапіць беларускія і літоўскія землі: жаўнераў польскіх набраных гвалтам з вёсак сваіх—прымусова пагналі і пад пагрозай сьмерці казалі забраць Віленшчыну і Горадзеншчыну.

Усё гэта патрэбна было толькі польскім багатым панам, якіх ахапіла жаднасьць да чужога добра, якім хацелася як найбольш маёнтачкаў з награвленай зямлі стварыць і больш доходаў атрымаваць.

Відаць, на сваей зямлі сярод польскага селянства панам туга прышлося, дык знайшлі выхад — вайною здабыць у чужой старонцы — ці ў літоўскай ці ў беларускай — новыя маёнтачкі. .

Праз кроў і трупы сваіх жаўнераў — сыноў польскага працоўнага народу, праз кроў і трупы беларускіх і літоўскіх селян дабываюць польскія паны новыя багацьці.

Ось дзе добра відаць твар ворагаў працоўнага люду!...

Угледзіўшыся ў гэты твар і падумаўшы добра, ты, жанчына селянская, прамовіш:

„Так!... праўду піша стары беларус! Не дачакаемось мы лепшай долі жаночай, пакуль над нашай вёскай будуць панаваць польскія багатыры-капіталісты! Трэба ўсім нам змагацца і ратаваць беларускую вёску!“

Каб выратаваць, каб вырваць беларускі народ з польскіх ланцугоў, у цябе, кабета беларуская, ёсьць магутны спосаб і гэты спосаб — выхова дзетак тваіх.

1964 г.

Дзеці — гэта надзея Беларусі.

Ты, жанчына беларуская, — маці гэтай надзеі.

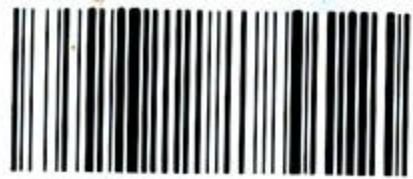
Дык гадуў і выховывай сваіх дзетак сыноў і дачок, — каб былі яны сьвядо-мымі беларусамі і адважнымі чэснымі змаганьнікамі за волю свайго народу!

Вымагай, каб школы беларускія адчыняліся ў вёсках і пасылай сваіх дзетак вучыцца ў свае родныя школы.

Не давай зачыняць беларускія школы! Гэтага хочуць паны польскія — ворагі працоўнага селянства.

Сьмела выхадзі беларуская жанчына на шырокі шлях змаганьня з панскім засільлем і голасна гавары сваё жаночае, сваё мацярынскае слова, якога так нецярпліва чакае беларускі народ і якога так палухаецца польскае панства!...

80000003 1 19443